
LESLI RIGAN ŠEJD

IMA LI SLOBODE GOVORA NA MREŽI? CENZURA U GLOBALNOJ INFORMATIVNOJ INFRASTRUKTURI

Internet je pokrenuo brojna sporna politička pitanja koja se tiču budućnosti kablovskih telekomunikacionih mreža. Sada se o tim pitanjima raspravlja u međunarodnom prostoru, posebno u Severnoj Americi.

Klintonova administracija je u SAD obelodanila svoj Akcioni plan nacionalne informativne infrastrukture u jesen 1993, pozivajući privatnu industriju, radništvo, naučnike, javne interesne grupe, državne i lokalne vlasti i Kongres da “obezbede razvoj Nacionalne informativne infrastrukture (NII), koja omogućava svim Amerikancima pristup informacijama i međusobnu komunikaciju posredstvom glasa, podataka, slike ili videa, bilo kad i bilo gde”. I kanadski Information Highway Advisory Council je u zimu 1994. objavio dokument za raspravu o pitanjima kao što su regulacija i ekonomija, autorska prava i intelektualna svojina, privatnost, univerzalni pristup i pitanja kulturnog suvereniteta.¹

Dokora su se ove rasprave vodile u okvirima nacionalne politike, jedva poklanjajući pažnju globalnim pitanjima umreženih komunikacija – deregulaciji, pravima intelektualne svojine i zaštiti privatno-

1 “National Information Infrastructure Agenda for Action”, v.1.0, 15. septembar 1993. (dostupna na preko ftp: ntia.doc.gov, pub/nii.agenda.asc). Vidi i govore Klintona i Gora (1993). O kanadskom slučaju, vidi *Industry Canada*, 1994. Vidi i Hauben (1993).

sti. Takva parohijalnost čini se kratkovidom s obzirom na brzinu i lakoću globalizovane komunikacije (Drake, 1995). Ipak su na konferenciji Informatičkog društva G7 održanoj u Briselu februara 1995, predstavnici G7 iz Sjedinjenih Država, Velike Britanije, Nemačke, Francuske, Italije, Japana i Kanade, pokrenuli ekonomska, socijalna i tehnička pitanja vezana za razvoj novih tehnologija i podržali pokretanje jedanaest pilot projekata radi bržeg razvoja globalnog informatičkog društva (Industry Canada, 1995). Nepouzdana priroda prekograničnih tokova, podstaknuta tobožnjom neodređenošću međunarodnog zakonodavstva najočividnija je u nedavnim raspravama o slobodi govora i cenzuri na Internetu i Usenet-u², o gromnim skupovima news grupa internacionalnog opsega. Tako je, recimo, Singapur, uviđajući nemogućnost kontrole toka informacija koje prolaze njegovim informatičkim putevima, ograničio pristup Internetu svima sem malobrojnim korisnicima koji imaju dozvolu kao što su neki univerzitetski odseci i nekoliko komercijalnih sajtova (Sandfort, 1993: 54-55).

Ovo poglavlje baviće se pitanjima koja su pre svega pogodila naučnu zajednicu na dve studije slučaja: (1) uklanjanje nekih Usenet news grupa sa univerzitetskih kompjuterskih sistema zbog njihovog otvoreno seksualnog i potencijalno kažnjivog sadržaja, i (2) nedavni slučaj cenzure Usenet news grupe alt.fan.karla-homolka čiji je cilj bila rasprava o sudskoj zabrani medijima da se bave kontroverznim kanadskim slučajem Karle Homolke, osuđene za ubistvo u seksualnom zločinu nad dve tinejdžerke.³

2 Usenet nije Internet, već zapravo prethodnik današnjeg Interneta; ali Internet se koristi za prenos velikog dela Usenet-ovog saobraćaja. Zato često kad se govori o "Internetu" to se zapravo odnosi na Usenet.

3 Jedna verzija polemike o alt.sexu, "Ethical issues in electronic networks: the case of Usenet's alt.sex hierarchy and the Canadian university community" (Etička pitanja elektronskih mreža: slučaj Usenet-ove alt.sex hijerarhije i kanadska univerzitetska zajednica), izložena je na panelu o feminizmu i tehnokulturi Jugoistočnog udruženja za moderne jezike, 8. i 9. aprila 1994. u Pitsburgu. Duža verzija slučaja Homolka originalno se pojavila u *Proceedings of the 22nd Annual Conference of the Canadian Association for Information Science/Association canadienne pour les sciences de l'information (CAIS/ACSI)*, "The information industry in transition", McGill University, 25-27. maj 1994, str. 109-126. Vidi i obimniji pregled u: "Ethical issues in computer networks: academic freedom, Usenet, censorship, and freedom of speech" (od 23. novembra 1993), na kanadskom Electronic Frontier WWW i Gopher sajtu: URL: <http://insight.mcmaster.ca/org/efc/efc.html> ili [gopher: //insight,mcmaster.ca/11/org/efc](http://gopher://insight.mcmaster.ca/11/org/efc).

Između ostalih, ovde će se postaviti i pitanja: šta je sloboda govora u elektronskom okruženju? Kako regulisati cenzuru na globalnim kompjuterskim mrežama, kao i kako su novi pravni lekovi za kompjutersko umrežavanje formulisani u svetlu sadašnjih pravnih i regulatornih mehanizama za druge komunikacijske tehnologije?

Usenet, “korisnička mreža” ili “sirotinjski Arpanet” je svetski rasprostranjen BBS (bulletin-board system) uglavnom podržavan Unix mašinama. (Unix je jedan od najrasprostranjenijih i najoklevetanih multikorisničkih operativnih sistema opšte namene u svetu.) Tipično institucionalno zasnovana, korisnička baza Usenet-a širila se od akademskih i komercijalnih sajtova da bi obuhvatila mnoge community mreže ili “besplatne mreže” i komercijalne BBS koji masovno niču u Severnoj Americi, pružajući ulaz Usenet-ovim news grupama.

Na većini univerziteta Usenet je u osnovi besplatan i dostupan svim kvalifikovanim studentima, osoblju na fakultetima. Usenet se obično kočoperi na vrhu postojeće mrežne infrastrukture, i univerzitetski kompjuterski sistem prima Usenet poruke i čuva ih nekoliko dana; potom se distribuiraju drugim univerzitetskim centrima, ili se članci mogu pojedinačno čitati. Usenet omogućava lako slanje poruke, ili direktan komentar prethodne poruke ili poruka, reprodukujući njihove delove u okviru nove poruke. Tako se gotovo *ad infinitum* može graditi lična referentna konverzaciona nit. Jedna od prednosti Usenet-a je lako listanje; korisnici mogu po vlastitoj volji ulaziti i izlaziti iz raznih news grupa.

Usenet se sastoji od news grupa svrstanih u “hijerarhije”, gde korisnici šalju i odgovaraju na “članke” ili poruke. Hiljade news grupa organizovane su oko raznovrsnog niza tema. Hijerarhija “sedam sestara” obuhvata glavne news grupe: comp (teme koje interesuju kompjuterske profesionalce i hobiste); misc (teme koje se lako ne uklapaju u druge kategorije, npr. traženje posla, kvalifikacije, pravo, ulaganja); novosti (mreža novosti, grupno održavanje, softver); rec (grupe orijentisane na hobije i rekreativne aktivnosti, npr. automobile, igre, hranu, TV programe, filmove); sci (teme koje se odnose pre svega na istraživanje ili primenu postojećih nauka); soc (grupe koje se bave socijalnim pitanjima i druženjem – svetske kulture, politika, rodna pitanja) i talk (debatne grupe).

Alternativna hijerarhija obuhvata alt ili alternativne news grupe. Alt. hijerarhija obuhvata news grupe čija svrha i sadržaj idu od rekreacije (alt.sports i alt.music hijerarhije), popularne kulture (TV i filmska hijerarhija, uključiv i alt.tv.dinosaur.barney.die.die.die) do teorijskih hijerarhija (alt.postmodern); tračerskih (alt.fan grupe i alt.showbiz.gossip) i šašavih (alt.fan.lemurs-cooked, alt.fax.bondage, alt.prophecies.nostradamus), neukusnih (alt.mcdonalds.ketchup) i sumnjivih (alt.flame.fucking.faggots), do seksualne hijerarhije, uključiv alt.sex, alt.sex.bondage i tako dalje. Brojke o čitanosti Usenet-a pokazuju popularnost grupe alt.sex: u oktobru 1993. bilo je oko 3,3 miliona čitalaca u celom svetu; 67 odsto sajtova koji primaju news grupe i oko 2.300 poruka mesečno, sa ukupnim učešćem od osam odsto svih čitalaca Usenet-a (Reid, 1993).

I veličina Usenet-a je impresivna: čini ga više od 3.000 news grupa i više od sedam miliona korisnika širom sveta. Na primer, u dvonedeljnom periodu u maju 1992, 20.000 različitih korisnika poslalo je oko 24.000 članaka veličine 445 miliona bajta, na 4.500 news grupa i na prosečno 32 miliona bajta dnevno. Procenjuje se da ima još dva miliona ljudi na 40.000 sajtova u SAD, Kanadi, Evropi, Japanu, Koreji i Australiji koji čitaju news grupe (Greenberg i Hall, 1992: 2).

Formulisana su pravila za stvaranje Usenet news grupa, između ostalog, slanje zahteva za diskusiju (Request for Discussion – RFD) na adresu news.announce.newsgroup i drugim news grupama sa sličnim temama; rasprava o RFD u news grupama; oglašavanje poziva za glasanje (call for votes – CFV) na news.announce.newsgroups i period glasanja. Međutim, alternativne news grupe ne moraju da se drže tih pravila. Za stvaranje alternativne news grupe nije neophodno formalno glasanje – dovoljno je izabrati naziv grupe i poslati predlog i zakup na alt.config. Ako je predlog prihvaćen, može se postaviti kontrolna poruka 'news grupe', a njeni administratori biraju hoće li ili ne držati news grupu (Aboba, 1993: 240-1).

Ekvivalent Mis Menrs (Miss Manners – gđica Fina) na Mreži su neformalne smernice nazvane 'netiquette' (žargon za 'network etikecija'). Vremenom su korisnici Usenet-a formulisali posebna pravila ponašanja (Horton i Spafford, 1993). Meklaflinova (McLaughlin) i kolege formulisali su 'Listu nedopustivog ponašanja na Usenetu', kao preliminarni pristup pitanju Usenet standarda. Ponašanja su se kre-

tala od nekorektne/početničke upotrebe tehnologije, traćenja prostora na Mreži, kršenja opštih mrežnih i posebnih news grupnih konvencija, etičkih prekršaja, nepriličnog jezika i faktičnih grešaka. "Pravila ponašanja sada ustanovljena na Usenet-u mogu se shvatiti kao složen skup smernica vođen ekonomskim, kulturnim, socio-psihološkim i diskurzivnim činiocima i unutar i van Mreže" (McLaughlin et al., 1995: 107). 'Ispravna' etiketa recimo nalaže da postinzi treba da se distribuiraju na najograničeniji mogući način; da isti članak ne treba slati dva puta različitim grupama; da posting ne treba ponavljati; da nije dozvoljeno slati tuda dela bez odobrenja; da postinzi treba da odgovaraju Usenet-u i news grupama; da postinge ne treba koristiti u otvoreno komercijalne svrhe; i da ne treba praviti postinge kad je neko 'uznemiren, ljut ili intoksiciran' (Horton i Spafford, 1993). "'Paljevina' se odnosi na slanje poruka s emotivnim i/ili iracionalnim izlivima, obično kao odgovor nekome ili na nešto; slanje s namerom da se uvredi ili izazove provokacija; i posebno na nadobudne i poruke s niskim pretnjama" (Raymond, 1991: 158).

Usenet je vremenom definisao i bogatio vlastitu kulturu. To je grlat domen koji ne uvažava ni ograničenja ni granice, fizičke ili mentalne. Šarolika zajednica međunarodnih korisnika plahovito brani ideje slobodne i nesputane komunikacije i može se anonimno skriti iza debele glazure kabla. Stivensov opis 'Interneta' odgovara Usenet-u:

"Gotovo svi univerzitetski kompjuteri su na Internetu, pa je dostupan svakome ko ima takvu mašinu, što će reći, svakom studentu koji se dosađuje. Zato je Internet umnogome još univerzitetsko mesto i mnogo toga mu je zajedničko s Kembridžom, Ajova Sijem ili Berklijem; disfunkcionalni trgovački znak opijenih brućoša i polimorfno perverzних dekonstruktivista. Politički korektna atmosfera mogla bi pomoći da se objasni pretežno ledeni otklon od humora na Usenet-u, na kome ga ljudi ili rdavo koriste – na nivou klozetskih grafita, ili ga kategorički odbijaju" (Stephenson, 1993: 26).

*Od dagerotipija do digitalnih slika:
seks i Usenet*

Analiziranje porekla, društvenog grananja i moralnih imperativa pornografije postalo je gotovo *de rigueur* akademsko istraživanje. Velika popularnost metapornografskog tržišta u akademskim krugovima

navela je jednog kritičara da ga nazove 'Ogledanje u kožarskoj branši' (Wicke, 1993: 62). Kako su Lin Hant (Lynn Hunt) i drugi pokazali, pornografija je izmišljen pojam "stvoren regulacijom i tržištem štampanih dela. S jedne strane, nastojanje religijskih i političkih autoriteta da regulišu, cenzurišu i zabranjuju dela doprineli su njenom definisanju. S druge, želja čitalaca da kupe određene knjige i autora da ih proizvedu, takođe su doprineli stvaranju kategorije pornografskog" (Hunt, 1993: 19). Volter Kendrick (Walter Kendrick) je opisao kako je, u devetnaestom veku, pornografija postala nešto što se reguliše. Cenzurisanje je dovelo do nastanka 'tajnih muzeja' za skladištenje pornografskih tekstova i grafika, a te privatne enklave trebalo je da isključe pripadnike nižih klasa i žene (Kendrick, 1987: 57).⁴

Istorijski, određena moralna konsternacija često je pratila uvođenje tehnologija elektronske komunikacije: smatrana je očitim ugrožavanjem svetosti doma i upadom javnosti u privatni domen. Pored toga, proliferaciju tehnologija elektronske komunikacije često prati njihova upotreba kao pomoćnog sredstva ili prenosnika materijala seksualne prirode.

Ta zabrinutost za upotrebu tehnologija elektronske komunikacije može se pratiti unazad sve do uvođenja telefona. Kerolin Marvin (Carolyn Marvin) pokazuje kako su roditelji bili razjareni korišćenjem telefona kao sprave za udvaranje: momci su mogli zvati devojke – bez pratioca – te su ubrzo uspostavljeni novi kodeksi bontona (Marvin, 1987: 73). Roditelje danas brine to što njihova deca mogu pozvati 900 brojeva i direktno razgovarati s vrućim seks linijama. 'Prljave slike' brzo su postale vesela razbibriga prvih fotografa, a danas su, naravno, glavni proizvod na savremenim novinskim kioscima i čest predmet bitaka na bojnopolju pornografije: Dworkin (Dworkin) protiv Flinta (Flynt)⁵. Lin Špigel

4 Dugu istoriju regulacije navodno opscenih književnih i umetničkih dela u Americi neumorno dokumentuje Edvard de Gracija (Edward de Grazia); još mu je ostalo da razmotri pitanje kompjuterizovane pornografije. Nedavno istraživanje tekućih rasprava u SAD o seksualnom materijalu i cenzuri Marsije Palej (Marcia Palley) nastavlja rad De Gracije, ali se ni ono ne dotiče skorašnjih kontroverzi oko kompjuterski umreženog materijala. (De Grazia, 1993; Palley, 1994)

5 Dworkin vs. Flynt, odnosi se na Adreu Dworkin (Andrea Dworkin), antipornografsku aktivistkinju i njene različite pohode za oslobađanje ulica od pornografije, i Heri Flinta (Harry Flynt), izdavača časopisa *Hustler*, jedne od njenih meta.

(Lynn Spigel) je dokumentovala kontradiktorne i često sporne rasprave koje su pratile ulazak televizije u posleratni dom (Spigel, 1992). Televizija je smatrana i učvršćivačem i rušiocem porodičnih ideala, strahovanja oko roditeljske kontrole i ispravnog odražavanja porodičnih vrednosti još uvek traju: Den Kajl (Dan Quayle) protiv Marfi Brauna (Murphy Brown), oko 1992. Razvoj kućne VCR tehnologije podstakla je dostupnost pornića na videu, pa je pornografija postala stavka privatne više nego javne potrošnje.⁶

Kompjuterska pornografija kombinuje elemente javne i privatne sfere: u privatnosti doma, možete učestvovati u raznolikoj lepezi BBS usluga i foruma kod komercijalnih provajdera dostupnih relativno anonimnoj publici. Začudo, najpopularnije korišćenje francuskog Minitel sistema bilo je na messageries roses, "seksualnim švedskim stolovima s ponečim za svačiji ukus. Sextel, X-Tel, Desiropolic, Aphrodite... (koji) reklamiraju 'Ramba, maćoe, latinske ljubavnike, Romee, i velike zle vukove' za žene, i 'sirene, muškožderke, Crvenkapice i fatalne ženske' za muškarce" (De Lacey, 1987: 18). Isto tako je jedno od najpopularnijih područja za četovanje na zlosrećnom kanadskom videotekst sistemu zvanom 'Aleks' bio 'Erotiket' prostor (Pearson, 1991: 19). IRC (Internet Relay Chat) je Internet usluga koja omogućava grupama korisnika simultanu interakciju u realnom vremenu. Korisnici prave kanal, njim šalju poruke i svaki aktivni učesnik datog kanala prima kopiju svake poruke poslate tim kanalom. Kako je Elizabet Rejd (Elizabeth Reid) otkrila u njenoj studiji korisnika IRC-a:

6 Ben Kin (Ben Keen) je u kratkoj istoriji razvoja kućne video tehnologije otkrio njen dvostruki život: oblikovanje video tehnologije kakvom su je videle razne korporacije i njihovo konstruisanje idealizovane potrošnje, na jednoj, i 'prostori i nameravanih mogućnosti' koje su dopuštale potrošačima stvaranje novih i nepredviđenih upotreba videa. Tako je, recimo, video piraterija koja je dominirala bar na 70% tržišta sredinom 80-ih godina, bila nenamerna posledica njene razvojne putanje. Kompanija Volta Diznija (Walt Disney) je 1976. tužila Soni tvrdeći da je njihova 'time-shift' reklamna kampanja pokušaj kršenja autorskih prava. Do konačnog završetka spora u korist Sonija, preduzetnici su već počeli agresivni i vrlo profitabilni biznis video distribucije, prethodno kupivši sva softverska prava do kojih su mogli da dođu. Ranim video tržištem dominirali su proizvodi kao što je pornografija kojih još nije bilo na televiziji i filmu. Kako napominje Kin: "kao što je već bivalo u prošlosti s uvođenjem novih komunikacijskih tehnologija, razvoj videa bio je plodno tlo za moralnu paniku znatnih razmera" (vidi Keen, 1987).

“Korisnici IRC-a mnoge prilike za nesputano ponašanje upotrebljavaju za seksualno eksperimentisanje. U kompjuterski posredovanim okolnostima ozbiljno su dovedene u pitanje obično kulturno nametnute granice između seksualnih i platonskih veza. Pravila bontona zamagljena su odsustvom naznaka socijalnog konteksta, a sigurnost koju pruža anonimnost i distanca dozvoljavaju korisnicima da ignorišu inače stroge kodekse seksualnog ponašanja. Razgovori na IRC-u mogu biti seksualno eksplicitni, uz grubo nepoštovanje društvenih normi koje se tiču ljubavnih ponuda strancima.... Takvo ponašanje često se naziva 'net.sleazing' (net.navlačenje). Možda zbog toga što su korisnici IRC-a većinom stariji tinejdžeri ili mladi dvadesetogodišnjaci pošto Internet pre svega koristi obrazovne institucije pa i njihovi studenti, seksualno eksperimentisanje je popularna Internet igra. Adolescenti koji se u 'stvarnom svetu' prilagođavaju svojoj seksualnosti, nalaze da im sloboda 'virtuelne stvarnosti' dopušta bezbedno upuštanje u seksualno eksperimentisanje (Reid, 1991).

A sad, zove nova era 'sajberseksa': svedoci smo poplave net.sex knjiga 'opšteg tipa', magazina kao što su *Boing-Boing* i *Future Sex* (Seks budućnosti), koji veličaju seksualne vrline čoveka-mašine i bučnog reklamiranja 'televibratora' dublera Teda Nelzona (Ted Nelson) ili virtuelnog seksa (Rheingold, 1991: 345).

Na međunarodnom planu postoje izolovane zabrane Usenet alt.sex news grupa na raznim univerzitetima, od Sjedinjenih Država do Evrope i Australije, s kanadskim univerzitetima koji su izgleda uspostavili jedinstveniji front za cenzurisanje news grupa. Tako se, na primer, na listi zabranjenih kompjuterskih materijala CAF-a (Computer and Academic Freedom – Kompjuterska i akademska sloboda) za 1992. godinu nalazi 13 novih slučajeva iz SAD, nekoliko postojećih i sedam novih kanadskih slučajeva u istoj godini.

Jedna od prvih Usenet news grupa koja je bila zabranjena u Kanadi bila je alt.sex hijerarhija. Univerzitet Manitoba skinuo ju je sa svog Usenet sistema posle pritužbi na njenu navodno prestupničku prirodu. Dve nedelje pre toga je *Winnipeg Free Press* objavio udarnu priču u kojoj se tvrdilo da studenti Univerziteta Manitoba igraju pornografske video igre sa vezivanjem i da su igre skinute sa Interneta na adresi alt.sex.bondage. Tražena su mišljenja od odeljenja za poroke, kancelarije tužioca i univerzitetske admini-

stracije i prestupničke news grupe (između ostalih: alt.personals.bondage, alt.sex, alt.sex.bestiality, alt.sex.bondage, alt.binaries.pictures.erotica, alt.sex.pictures, čak i alt.sex.abuse.recovery i alt.sexy.bald.captains) brzo su zatvorene (Moon, 1992: 6). Glavni mediji uključujući i kanadske nacionalne novine *Globe and Mail*, izvestile su da je materijal “sadržao opise vezivanja i nasilja nad ženama i decom” (ibid.) Korisnici Mreže bili su razjareni uočenim kršenjem građanskih prava i u news grupama, univerzitetskim kompjuterskim centrima i medijima pokrenute su različite rasprave o prirodni cenzure i pravnoj valjanosti skidanja news grupa na osnovu njihovog prestupničkog sadržaja.

Ostali kanadski univerziteti krenuli su istim putem. ‘Memorandum izvršnim čelnicima svih koledža i univerziteta’ koji je poslao Bernard Šapiro (Bernard Shapiro), tadašnji zamenik ministra u Ministarstvu za koledže i univerzitete Ontarija, ovako objašnjava stav:

“Stav je Ministarstva da javno finansirane visokoškolske ustanove u Ontariju treba da imaju odgovarajuću politiku i podesne procedure za obeshrabrivanje korišćenja njihovih kompjuterskih sistema za pristup rasističkim ili pornografskim materijalima ili njihovo slanje” (Shapiro, 1992).

Mnoge institucije kao što su univerziteti Toronto i Vaterlo izmenili su svoje ranije odluke o zabrani news grupa nakon reakcija univerzitetske zajednice i izveštaja *ad hoc* komiteta. Univerzitet Vaterlo preporučio je da korisnik bude odgovoran za svoju odluku da pročita imejl poruku, news grupu ili članak poslat news grupi, te da i dalje bude lično odgovoran za sadržaj svojih poruka ili imejla. Kasnije je spor iznova otvoren kada je Univerzitet, bojeći se da sadržaj nekih news grupa krši kanadski Krivični zakon, uklonio pet news grupa (alt.sex-bondage, alt.sex.bestiality, alt.sex-stories, alt.sex-stories.d i alt.tasteless) na preporuku univerzitetskog etičkog komiteta (Gooderham, 1994: 1).

Navodna Usenet pornografija stiže u raznim oblicima: priča, praktičnih vodiča (u obliku FAQs – Frequently Asked Questions – često postavljanih pitanja), viceva i šaljivih pesmica, digitalizovanih grafika, priča i diskusionih grupa. Detinjasti i obešenjačko perverzni smisao za humor nalazi se na alt.sex hijerarhiji. News grupe nose obilje apsurdnih naziva od

alt.sex.aluminium.baseball.bat do alt.sex.boredom. Na alt.sex.bestiality su nedavne rasprave obuhvatale temu anonimnosti na Internetu, rezultate ankete o sodomiji i 'furvertima' - ljudima koji uživaju zamišljajući seks sa antropomorfizovanim životinjama, kao i zahtev za informacije o reproduktivnim aktivnostima reptila, posebno o morfološkoj strukturi genitalija raznih reptila. Učesnici su na alt.sex.bondage raspravljali o vrednostima bičevanja - da li je ono terapeutsko? odori za idealnog prljavog starkelju i sugestijama za Bobit kuvar.⁷

Alt.sex.fetish.fashion donosi FAQ s ekstenzivnim vodičem o proizvodima, magazinima i prodavnicama i sugestije o tome kako nositi odeću od lasteksa ili PVC-a. Na alt.sex.fetish.diapers razgovara se o vrednostima depends ili attends (komercijalni proizvodi za pohotu odraslih). Na alt.sex.bestiality.hamster.duct-tape čitalac pita "kako zderati rastegljivu traku s dlakave životinje?". Među ostalim news grupama su: alt.sex.enemas, alt.sex.exhibitionism, alt.sex.fetish.amputee, alt.sex.masturbation, alt.sex.movies, alt.sex.motss (pripadnici istog pola), alt.sex.pictures, alt.sex.services, alt.sex.spanking, alt.sex.stories, alt.sex.wizards i alt.sex.bald.captains (da li da Sigurni Viver /Sigourney Weaver/ postane SBC – Sexy Bald Captain /čelavi seksi kapetan/ ili Šon Koneri /Sean Connery/? U ozbiljnijem tonu, alt.sexual.abuse.recovery nudi savet u blagonaklonoj sredini.

Alt.sex hijerarhija nije uvek o seksu ili erotici. Tako se alt.sex.bondage često udalji od svog originalnog predmeta da bi se raspravljalo o vrednostima različitih tehnika vezivanja čvorova, uključujući i skautsku, što onda vodi u digresiju o vrednosti zavoja. Lična poruka seksualne prirode jednog trinaestogodišnjaka skrenula je od prvobitne namere u raspravu o privatizaciji i komercijalizaciji Interneta. Druga poruka glasi:

“Ovo je smešno! Povremeno čitam alt.sex i NIKAD na toj grupi nisam našao ništa o SEKSU. Sve sem toga! Nema veze... Šta će raditi SEKSUALNA POLICIJA kad alt.sex bude zatvoren i članci nalik ALT.SEX-ovim iznenada iskrsnu na news grupama? Zatvaranje news grupa nalik je pokušaju da se voda izbací rešetom.”

⁷ Formiran 1993. godine kada je Lorena Bobit (Lorena Bobbitt), iz Manasasa u Virđiniji izvedena pred sud zbog široko publikovanog čina odsecanja muževljevog penisa u bračnoj svadi.

Mnogi od privrženih alt.sex čitalaca brane news grupe govoreći da se one bave samo seksom uz obostrani pristanak. Jedan čitalac je čak predložio da se stvori alt.sex.nonconsensual da bi “anticenzuristi imali metu za svoje nezadovoljstvo (alt.sex.nonconsensual), a mi ostali (ogromna većina koja ni jotu ne mari za pretpostavljena zla cenzurisanih članaka koji slave radosti silovanja i seksa s decom) mogli bismo s pravom da kažemo da ne distribuiramo ništa nezakonito”.

Komentarišući kanadsku cenzuru nekih news grupa, jedan pošiljalac kaže:

“Kao i ranije, eto galame oko nepodopština na asb-u /alt.sex.bondage/. Ovog puta su Mounties. Uf, baš sam prestravljen. Bio tamo, radio to, imam sistem u vlastitoj kući. Dozvola kanadske vlade treba mi koliko i stipendija NEA /National Endowment for the Arts – Nacionalna fondacija za umetnost/ za slanje poruka.⁸

Analizirajući hijerarhiju alt.sex, Morin Furnis /Maureen Furniss/ zaključuje da “seksualno orijentisani sajtovi funkcionišu kao neka vrsta grupe za podršku onima koji im šalju poruke, posebno pojedincima čije su seksualne orijentacije vrlo marginalizovane (onima koji upražnjavaju sadomazohizam ili sodomiju, na primer)” (Furniss, 1993: 20). Uz to, veliki deo publike Usenet-a čine studenti koledža koji bi mogli smatrati da su informacije na news grupama i one prikupljene na ‘Zvaničnom alt.sex FAQ fajlu sa odgovorima’ praktični vodiči kroz seksualnost i siguran seks, neophodni deo školskog programa, do kog studenti ne mogu drugačije doći.⁹

Rasprave o kompjuterizovanoj pornografiji odraz su stavova koje nalazimo i u nesmanjenim i strastvenim

8 Ovi komentari poslani su Computers and Academic Freedom (CAF) news grupi i odnose se na nedavni slučaj cenzure na jednom kanadskom univerzitetu.

9 U *Defending Pornography: Free Speech, Sex, and the Fight for Women's Rights* Nadin Strosen (Nadine Strossen) (1995), predsednica American Civil Liberties Union, analizira feminističke rasprave o pornografiji i uverljivo dokazuje da od cenzure pornografije žene imaju više štete nego koristi. Njena knjiga je optužba protiv nedavnih pokušaja gušenja govora predvođenih Katarinom Mekkinon (Catherine MacKinnon) i Adreom Dvorkin, koje su pomogle u izradi nekih zakonskih predloga kojima se pornografija definiše kao oblik seksualne diskriminacije, uključujući i kanadski zakon protiv pornografije, Butler protiv regine (1992), 2 W.W.R. 557 (Can.). Knjiga osvetljava i aktivnosti feministkinja protivnica cenzure, predvođenih grupama kao što su Feministkinje za slobodu izražavanja i Nacionalnom koalicijom protiv cenzure sa sedištem u Njujorku.

raspravama o pornografiji među feministkinjama: sa antipornografskim feministkinjama koje smatraju da je pornografija seksualna diskriminacija na jednoj, i 'anti-antiporn' feministkinjama, na drugoj strani, koje ne veruju u cenzuru i boje se ograničavanja slobode govora.

Oni koji podržavaju alt.sex news grupe veruju da je otvorena rasprava o problemima seksualnosti korisna i da je ne treba smatrati negativnim ponašanjem, ili mešati sa onlajn uznemiravanjem, kao što je slanje ličnih i potencijalno kažnjivih poruka određenoj osobi, odnosno 'net-vrebanjem'.

Neki, pak, veruju da dostupnost navodne pornografije na univerzitetskim kompjuterskim sistemima predstavlja seksualno uznemiravanje. Univerzitet Vaterlo je, posle pritužbe koordinatorke univerzitetskog Ženskog centra univerzitetskoj upravi, ispitao pornografiju na svojoj mreži. Navodeći news grupe koje prikazuju "sliku dečaka koji vodi oralni seks s magarcem i ženu s psom" i druge primere dečje pornografije, koordinatorka je tražila uklanjanje svih fajlova seksualne sadržine sa Usenet-a, tvrdeći da je "to problem uznemiravanja i ljudskih prava" (Aggerholm, 1993).

Za raspravu je da li news grupe alt.sex hijerarhije spadaju pod pravnu definiciju nemoralna i dosad nije bilo sudskih čarki da se to utvrdi. Mnogi univerziteti, igrajući na kartu sigurnosti i konzervativizma, odlučili su da uklone neke news grupe. Predsednik Džejms Dauni (James Downy) sa Univerziteta Vaterlo uklonio je neke news grupe zbog njihovog 'očito opsce-nog' sadržaja. U memorandumu upućenom univerzitetskoj zajednici, izjavio je da je savet advokata Univerziteta bio "nedvosmislen: po Krivičnom zakonu kažnjivo je objavljivanje ili distribucija nemoralnog materijala, pa Univerzitet rizikuje krivično gonjenje ako svesno prima i distribuira nemoralan materijal". Preporučio je da se pritužbe na sadržaj news grupa upućuju univerzitetskom etičkom komitetu, koji može višim nivoima univerzitetske administracije preporučiti uklanjanje news grupa.

*U očajničkoj potrazi za Karlom
– slučaj alt.fan.karla-homolka*

Teško da je ijedan Kanadanin 1993. godine mogao propustiti senzacionalističko izveštavanje o događajima koji su prethodili suđenju Karli Homolki, osuđenoj za ubistvo u stravičnom seksualnom zločinu nad dve devojke iz St. Katarine u Ontariju.

Iznenadnim potezom sud je, pod predsedavajućim sudijom Frensisom Kovačem (Francis Kovacs), doneo vremenski ograničenu zabranu objavljivanja detalja sa Homolkinog suđenja, iznoseći da “razlozi fer suđenja pretežu nad pravom slobode štampe u ovim izuzetnim okolnostima”. Zabrana važi do okončanja suđenja Polu Tilu (Paul Teale), Homolkinom mužu, takođe umešanom u ubistva.¹⁰

Medijska zabrana pokrenula je kontroverznu raspravu i talas nepredviđene aktivnosti na malim BBS-ima i Usenet-u. Raspravljalo se o problemu cenzure i slobodi govora; elektronskoj dostupnosti informacija koja je pratila slučaj i suđenje, čije je objavljivanje u glavnim kanadskim medijima bilo sudski zabranjeno a naširoko su bile dostupne u stranim medijima i na kompjuterskim BBS-ima; pravnim razlikama između tradicionalnih štampanih i elektronskih medija i kompjuterizovanih medija; i različitim shvatanjima slobode govora u Sjedinjenim Državama i Kanadi.

Merion Bojd (Marion Boyd), državni tužilac Ontarija, optužila je medije da učestvuju u ‘raspirivanju pomame’ jureći profit u ovom jezivom slučaju (*Globe and Mail*, 1993: A1). Iz obilja stranih izveštaja o slučaju Homolka – izveštavanje britanskog *Sunday Mirror*-a i *Guardian*-a, članak objavljen u *Washington Post*-u i preštampan u *Buffalo News*-u i *Detroit Free Press*-u, američkog TV programa *A Current Affair* i izveštaja radio-stanica iz detroitske oblasti, kanadska

10 Kovač je izneo da “razlozi fer suđenja pretežu nad pravom slobode štampe u ovim izuzetnim okolnostima”, te da se plaši da bi široki publicitet koji okružuje slučaj mogao ugroziti i izbor nepristrasne porote za buduće Tilovo suđenje, i neko-
rektno delovati na porodice žrtava. Kovač je dopustio pristup u svoju sudnicu kanadskim medijima, porodicama žrtava i okrivljenog, advokatu Pola Tila i sudskom službeniku. Stranoj štampi nije bio dozvoljen pristup u sudnicu, a medijima nije bilo dozvoljeno da objave detalje smrti žrtava ni da tu informaciju, direktno ili indirektno, otkriju stranoj štampi. (Vidi, R.V. Bernardo..., 1993.) Glavni mediji, između ostalih *Toronto Star Newspapers Ltd.*, *Thompson Newspapers Co. Ltd.*, *Toronto Sun* i *Canadian Broadcasting Corporation*, usprotivili su se zabrani, tvrdeći da javnost ima pravo da sazna neke pojedinosti Homolkinog suđenja.

Profesoru Frenku Dejviju (Frank Davey) sa Univerziteta Zapadni Ontario, Penguin je objavio knjigu o slučaju Homolka, u kojoj je preneo delove Internet FAQ-a, izostavljajući delove kojima bi se prešla sudska zabrana. Knjiga je bila upakovana crnom trakom koja je morala da se pocepa da bi se otvorila, a kupcima je obećano da će dobiti izostavljene delove knjige od izdavača čim zabrana bude skinuta (vidi, Davey, 1994) – dopuna autora.

javnost mogla je dobiti štampane i emitovane materijale o komadićima detalja slučaja Homolka.¹¹

Sudija Kovač priznao je u svojoj odluci da bi bilo teško nadgledati američko izveštavanje o optužbi, s obzirom na laku prekograničnu dostupnost američkih novina, televizijskih kanala i radio-stanica i nemogućnost sprovođenja "efikasnog isključenja kanala kablovske televizije". (Vidi: R. v. Bernardo, 1993.) Međutim, Kovač zasigurno nije predvideo da će kompjuterske mreže potkopati njegovu odluku i pokrenuti intenzivne rasprave među univerzitetskim administratorima, bibliotekarima i javnosti.

Posle hapšenja Homolke i Tila pojavile su se neke BBS, poznate kao "Bernardo Billboards" (Pol Bernardo promenio je ime u Pol Til ubrzo posle hapšenja: vidi, Duncanson i Pron, 1993: A3). U julu je Usenet news grupa, alt.fan.karla-homolka, postavljena i najavljena komentarom: "Ej, da li je neko primetio kako super izgledaju oči Karle Homolke? Volim žene sklone sadomazohizmu, koje se ne libe da unesu video kameru u spavaću sobu. Ova news grupa je za one koji dele moj ukus. Moja Kanada uključuje i Karlu Homolku (ona je mače)."¹²

Alt.fan.karla-homolka je, uz još jednu news grupu, ont.general donosila smešu glasina i aluzija, zajedno s političkim komentarom koji je okruživao slučaj, suđenje i medijsku zabranu. Informacije su skupljene u jedan FAQ, listu navodnih zverstava koja su počinili Homolka i Til. Većinu informacija prikupio je Nil Parsons (Neal Parsons), samozvani 'Nil, razbijač sudske zabrane', kasnije uz pomoć magazina *Frank*, ovovremenog kanadskog ekvivalenta libelles

11 Izveštavano je da reke stanovnika južnog Ontarija prelaze granicu da bi kupili ili pročitali primerak *Buffalo News*-a. Otavski *Sun* izvestio je da su "... američki prodavci već nabavili dvaput veći broj primeraka i traže još... Kanadani su čekali pred B&B trafikom u Nijagara Folzu, Njujork, u sumraku pred zoru i brzo kupili 120 primeraka... Nekoliko blokova dalje u Wilson farms prodavnici do 10 pre podne razgrabljeno je više od 100 primeraka. Više od polovine kupili su Kanadani. Strahujući da će im policija oduzeti novine na carini, Kanadani su ih čitali na parkinzima i u parkiranim kolima". Kanadski granični službenici vratili su kamione koji su nosili primerke *Detroit News*-a sa pričom o isključenju. TV stanicama iz Detroita koje su najavile da će doneti pojednosti sa suđenja neke kablovske kompanije isključile su signal. A, "disk džokej iz Bafala je, stojeći na američkoj strani Mosta mira, koristeći zvučnik čitao detalje iz izveštaja *Washington Post*-a... 'Čujte, čujte...'" (Burnside i Claims, 1993).

12 "Moja Kanada uključuje..." je parodija anglofonskog antise-paratističkog slogana iz 1990: "Moja Kanada uključuje Kvebek". Sa stem@sizone.jaywon, pci.on.ca. ID poruke: <56yN7B2w165w@sizone.jaywon.pci.on.ca> (sreda, 14. juli 1993).

iz osamnaestovekovne ulice Grab. Tek nekoliko meseci kasnije, univerziteti su zatvorili news grupu na svojim Usenet sistemima i to po savetu iz memorandumu koji je upravi CANet-a (CANet je glavna kanadska mreža koja omogućava pristup Internetu) poslao upravnik za mreže savezne vlade. Univerzitet Mekgil prvi je univerzitet koji je suspendovao news grupu (Jacqmotte i Broadhurst, 1993: 8). Kao i drugi univerziteti, Mekgil se plašio da bi zbog držanja alt.fan.karla-homolka mogao biti smatran potencijalnim distributerom informacija o suđenju i prekršiocem Kovačeve zabrane. Za petnaest dana su petnaest drugih univerziteta u Kanadi (među njima jedanaest u Ontariju), National Capital FreeNet iz Otave i jedan američki univerzitet takođe skinuli ovu news grupu.

Bez obzira na zatvaranje alt.fan.karla-homolka grupe na mnogim kanadskim univerzitetima, ljudima su i dalje na mnogo načina bili dostupni i news grupa i druge informacije o suđenju. Recimo, iz anonimno poslatih sadržaja alt.fan.karla-homolka drugim necenzurisanim news grupama ili novinskih izveštaja dostupnih na komercijalnim bazama podataka, prilježni građanin mogao je skupiti gomilu priča, 'činjenica' i glasina o slučaju. Pošto su univerzitetski sajtovi isključili news grupu, nastao je neverovatno Internet lov za pronalaženje sajtova na kojima se može naći zabranjeni materijal.

Koristeći anonimni servis za slanje u Finskoj, ontarijski gospodin iz St. Katarine (koji se predstavio kao Abdul), formirao je 'Tilove priče', listu adresa sa informacijama o suđenju, sa FAQ-om, stranim novinskim izveštajima – iz *Washington Post*-a i *Sunday Mirror*-a i transkriptom emisije *A Current Affair*. Pošto ga je operater kasnije zamolio da prestane da koristi anonimni servis u tu svrhu, poslao je imejl poruku s drugom imejl adresom na kojoj su svi tekstovi.¹³ O

13 Anonimni servis za slanje anon.penet.fi (lociran u Finskoj) naročito je dizajniran za anonimno slanje svakoj news grupi na Usenet-u, a daje podršku i anonimnom imejlu. Servis omogućava preusmeravanje svake mejl poruke poslate na ID na anon.penet.fi na nečiju originalnu i pravu imejl adresu. Niko ne zna stvarni identitet nijednog korisnika, osim onog koji odluči da ga razotkrije. Servisi za anonimno slanje široko se koriste za slanje alt.hijerarhijama u okviru Usenet-a. (Vidi: Johan Helsingius, a.k.a. 'Julf', operater servisa piše: "Zapamtite da je ovaj servis potreban nekim ljudima (u grupama kao što je alt.sexual.abuse.recovery). Molim vas ne radite ništa glupo što bi me materalo da zatvorim servis. Pošto imam vlastitu kompaniju, jedva da bi iko mogao vršiti neki politički pritisak na mene, ali ako neko počne da koristi sistem za kriminalne aktivnosti, vlasti bi mi mogle narediti da ga zatvorim. Ne bih baš voleo da se to desi. (Vidi: help@anon.penet.fi. informacije o anonimnom servisu za slanje.)

slučaju se moglo obavestiti i slanjem ličnih zahteva Usenet news grupama i preko pojedinaca koji su nudili zainteresovanima imejl informacije. Uobičajeni su bili ukršteno slanje zahteva za informacije ili direktne pošiljke sa alt.fan.karla-homolka drugim Usenet news grupama, kao što su soc.culture.canada, alt.censorship, alt.journalism i tor.general; čitanje Usenet vesti na drugim sajtovima koji nisu zabranili news grupu, kao i korišćenje Gophera (tragača) za pronalaženje njene lokacije. Studentski list Univerziteta Toronto, *Varsity*, objavio je detaljan vodič o tome kako pristupiti news grupi "da pokaže kako je lako doći do informacije na Internetu čak i u slučaju kad su informacije strogo cenzurisane", kako kaže urednica Simona Čois (Simona Choise) (Micelli, 1993: 3).

Neke univerzitetske i javne biblioteke su, bojeći se da ne prekrše zabranu, prvobitno uklonile sa svojih polica primerke novinskih članaka o slučaju, kao onaj koji se pojavio u *Washington Post*-u. (Šefovi biblioteka mogli su ponovo da pronađu članke na referens desku.) Kasnije je, na savet pravnika, Univerzitet Mekgil, izjavljujući "da je praktično nemoguće da biblioteka prati sadržaj svih novina i periodike koje svakodnevno prima" (Mercille, 1993: 3), vratio publikacije na police. I druge javne biblioteke, pa i one u Halifaksu i Režini, složile su se da vrate američke novine koje su izveštavale o slučaju Homolka.

Pravni savetnik Mekgila rekao je da strane publikacije koje su štampale informacije o slučaju Homolka, a dostupne su u bibliotekama, treba izuzeti od zabrane, pošto "samo primanje i stavljanje na policu lista koji sadrži i veliku količinu drugog materijala ne predstavlja akt objavljivanja" (Mercille, 1993: 3). Mekgil i javne biblioteke oslanjali su se na sledeće pravne argumente: (1) da se biblioteke nalaze van Ontarija gde važi zabrana i da je Kovačeva zabrana nejasna u pogledu važenja naloga suda jedne provincije u ostalima; (2) da se Kovačev nalog odnosio na predstavnike novinskih organizacija prisutnih u sudnici tokom suđenja i osude Homolke; i (3) da se Kovačeva zabrana ne odnosi na objavljivanje svih dokaza i pravnih argumenata – već samo na okolnosti smrti lica o kojima je bila reč na suđenju.

Da li je skidanje sajta alt.fan.karla-homolka na raznim univerzitetima bilo "cenzura" ili razumna reakcija iz straha od kršenja sudske zabrane? Po mišljenju pravnog savetnika Mekgila, Rejnolda Mersila (Raynald Mercille), čitanje sajta ne bi bilo kršenje zabrane, ali bi distribucija materijala trećim licima "predstavljala čin objavljivanja onoga što je zabranjeno"

(Mercille, 1993). Kako je Univerzitet Mekgil centar za distribuciju news grupa za čitav Kvebek, osećali su da bi alt.fan.karla-homolka, koji “namerno smeru kršenju zabrane”, izložio “univerzitet argumentu da je, samim tim, aktivni učesnik u činu objavljivanja u smislu Krivičnog zakona koji se može razlikovati od drugih zakonskih definicija objavljivanja, kakva je ona u autorskom pravu i drugde” (Mercille, 1993).¹⁴

Uprkos politici medijske zabrane, slučaj Homolka bio je zanimljiv mnogim Kanadanima – i Amerikancima – zbog njegovih šokantnih i skarednih svojstava. Kao što kaže Vendi Leser (Wendy Lesser), nema “diskretnog ispitivanja nasilne smrti: uživanje u ubistvu... uvek se sastoji od naslađivanja krvavim detaljima. Detalji su sve što možemo da pojмимо” (Lesser, 1994). Sudska zabrana objavljivanja bila je jedinstvena po načinu na koji je tehnologija upotrebljena za njeno razbijanje, a sudija Kovač sigurno nije mogao da predvidi da će kompjuterske mreže tako brzo širiti vesti i glasine o Homolka-Tilovim pustolovinama. “Bernardo Billboards” i alt.fan.karla-homolka su, na svoj čudan način, bili nalik poplavi pamfleta, *libelles* (paskvila) i *chroniques scandaleuses* (skandaloznih hronika) u doba prosvete (Darnton, 1982).¹⁵

14 *Izjava o intelektualnoj slobodi* Kanadskog bibliotečkog udruženja (1985) očito nije imala posebnu težinu. U njoj se kaže: “Svako u Kanadi ima osnovno pravo, otelotvoreno u našoj Povelji o pravima i Kanadskoj povelji o pravima i slobodama, na pristup svim oblicima izražavanja saznanja, kreativne i intelektualne aktivnosti i javno izražavanje svog mišljenja. Ovo pravo na intelektualnu slobodu je, po zakonu, bitno za zdravlje i razvoj kanadskog društva.

Bibliotekari imaju osnovnu odgovornost za razvoj i očuvanje intelektualne slobode. Odgovornost bibliotekara je da garantuju i omoguće pristup svim izrazima saznanja i intelektualne aktivnosti, pa i onima koje bi neki društveni elementi mogli smatrati nekonvencionalnim, nepopularnim ili neprihvatljivim. Toga radi, biblioteke će nabavljati i činiti dostupnim najrazličitije materijale. Biblioteke su odgovorne da garantuju pravo na slobodu izražavanja čineći dostupnim sve bibliotečke kapacitete i usluge svim pojedincima i grupama kojima su potrebni. Biblioteke treba da se odupru svim nastojanjima da budu ograničene u ispunjavanju ovih odgovornosti, uz priznavanje prava pojedincima i grupama da ih kritikuju. Pored njihovih institucionalnih odgovornosti, dužnost je zaposlenih i poslodavaca u bibliotekama da se pridržavaju ovih načela.”

15 Mentalitet ulice Grab /Grub – prljavština, dubre/ koji Darton tako dobro opisuje, dostigao je svoj vrhunac u političko-pornografskoj prirodi *libelles*: “Otmene svet bio je stvarna meta paskvila. One su opanjkavale sud, crkvu, aristokratiju, akademike, salone, sve uzvišeno i poštovano, pa i samu monarhiju, s takvom pogrdnošću kakva je danas nezamisliva” (Darnton, 1982: 29). Interesantno je uporediti Internet ‘podzemlje’ koje je stvorila news grupa alt.fan.karla-homolka sa podzemnim kruženjem *libelles*, čiji je opsceni ili buntovnički sadržaj obično skrivan iza filozofskih naslova (takozvane *livres philosophiques*).

*Sloboda govora i cenzura
u doba globalne informacije*

Često navođena izreka pionira Mreže Džona Gilmorea (John Gilmore) da “Mreža cenzuru tumači kao štetu i zaobilazi je”, odzvanja kao neumoljiva istina u primerima kao što su alt.fan.karla-homolka i regulacija alt.sex news grupa. Gilmoreov iskaz odnosi se i na tehnički i na društveni domen. Internetov distribuirani tok komunikacija – prebacivanje paketa – pre slanja deli poruke na male pakete podataka, što podstiče laku diseminaciju poruka i neograničen broj metoda njihovog umnožavanja. Imajući u vidu da se poruka može lako proslediti i elektronski skladištiti u različitim permutacijama, kao i kulturnu klimu u kojoj “informacija hoće da bude slobodna”, postaje izuzetno teško ‘ubiti’ poruku.¹⁶

Slučaj Homolka i news grupe kao što su alt.sex hijerarhija zahtevaju od profesionalnih inforatičara, univerzitetskih administratora, medija i javnosti uopšte da reaguju i formulišu politiku prema sve većoj složenosti, u društvenom i pravnom smislu, multi-medijskih oblika komunikacije. Sada je rešenje tih pitanja u najboljem slučaju nestabilno, pošto pravo nije pratilo širenje tehnologije. Šta je cenzura u umreženom okruženju? Treba li elektronskoj informaciji uskladištenoj na kompjuterskim mrežama dati isti status koji imaju knjige i drugi materijali koji se drže u bibliotekama? Kako je moguće, ako uopšte jeste, kontrolisati sadržaj kompjuterskih mreža, s obzirom na pokretnu prirodu umreženih informacija?

Elektronsko okruženje otvara mnoge probleme koji se tiču kontrolisanja i premošćavanja službenih kanala. Da li je uopšte izvodivo sprečiti pristup kažnjivim ili potencijalno ilegalnim news grupama, ako je obim mreža kao što je Usenet međunarodni? Ograničavanje pristupa takvim news grupama samo bi stvorilo jednu podzemnu mrežu, dok bi razni ljudi van zabranjene zone jednostavno kopirali iste fajlove i lokalno ih distribuirali. A kako sav kažnjivi ili ilegalni materijal nije lociran na jednom mestu, osim ako se ne usvoji politika praćenja svih news grupa i

16 Premda su Gilmoreove reči gotovo biblijske po tonu, one se mogu pripisati navodu iz knjige Hauarda Rejngolda, *The Virtual Community* (1993: 7). Originalnu hakersku etiku koja je podržavala uverenje da “informacija hoće da bude slobodna” oštromno je dokumentovao Stiven Levi (1994). Vidi i: Ross (1991); Hafner and Markoff (1991).

poruka (što je apsurdan i nemoguć zadatak!), kažnjiv i ilegalan materijal neće pasti u klopku.

Kako se može vršiti zakonska kontrola nad mrežnim okruženjem? En Brenskomb (Anne Branscomb) naziva pokretnu prirodu Interneta njegovom 'eksteritorijalnošću' i smatra da će globalna standardizacija onoga što predstavlja prihvatljivo ponašanje i korišćenje podataka na mrežama ublažiti neke od ovih nedaća. U slučaju materijala na BBS-u ili Usenet-u koji, na primer, zbog svoje opscenosti krši lokalni zakon, suočavamo se s različitim nacionalnim zakonskim definicijama kriminaliteta. U kojoj zemlji tražiti odštetu za pretrpljeni bol? Može li se identifikovati i potom dobiti jurisdikcija nad počiniocem krivičnog dela? Kako se ti zakoni mogu harmonizovati i globalno primenjivati? (Branscomb, 1993: 85).

U mrežnom okruženju nejasna je linija između javnog i privatnog. Kažnjiv ili potencijalno ilegalan materijal na Internetu u akademskom kontekstu otvara pitanje rasprave o odnosu javnog i privatnog. Recimo da se neki potencijalno ilegalan materijal prikazuje ili se o njemu raspravlja na javnim konferencijama preko sistema u vlasništvu univerziteta. Treba li priznati individualnu odgovornost i kontrolu nad sadržinom poruke, ili uplesti i osloboditi mrežnog provajdera od odgovornosti za poruke čije objavljivanje dozvoljava? Ili u univerzitetskom kontekstu: da li su studenti isključivo odgovorni za svoje reči i dela, ili su administratori sistema (i potencijalno čitav lanac administratora) odgovorni za neodgovorno ponašanje?

Nacrt načela Computers and Academic Freedom (CAF – Komjuterska i akademska sloboda) podrobno obrazlaže kako načela akademske slobode važe i za akademske kompjuterske sisteme. Tu se kaže da: (1) načela intelektualne slobode koja su formulisale boblioteke treba da se primenjuju i na administriranje informativnog materijala u kompjuterima (slične formulacije nalaze se i u Povelji o pravima američkog udruženja biblioteka, Slobodi čitanja i Izjavi o intelektualnoj slobodi); (2) kompjuterske news grupe treba birati po kompjuterskim sajtovima isto onako kako tradicionalne biblioteka biraju časopise i knjige; i (3) da akademska sloboda važi za studentske i fakultetske publikacije u tradicionalnim medijima kao i za publikacije na kompjuterskim medijima (CAF, 1992). Američko udruženje biblioteka je, pozivajući se na Bibliotečku povelju o pravima, nedav-

no izdalo nacrt smernica za pristup elektronskim informacijama, uslugama i mrežama.¹⁷ Te smernice proistekle su iz raznih sporova u univerzitetskim centrima, javne politike i roditeljskih strahova od kažnjivih mrežnih sadržaja.¹⁸ U novom nacrtu smernica kaže se da:

“Biblioteke i bibliotekari ne treba da zabranjuju ili ograničavaju pristup informacijama dostupnim na elektronskim izvorima zbog njihovog navodno kontroverznog sadržaja ili zbog ličnih bibliotekarevih uverenja ili straha od sukoba. Elektronski nađena ili korišćena informacija smatraće se ustavno zaštićenom sve dok drugačije ne odluči sud odgovarajuće jurisdikcije... Biblioteke mogu naći da neki elektronski dostupni materijali ne zadovoljavaju razvojnu politiku biranja i nabavke njihove biblioteke. Stoga je prepušteno svakom korisniku da utvrdi šta je odgovarajuće. Roditelji zabrinuti zbog toga što njihova deca koriste elektronske izvore trebalo bi da usmere vlastitu decu.” (ALA, 1995)

Kao što primećuje Rodni Smola (Rodney Smolla), uticaj tehnološke promene na zakone i politiku ne prati razvoj modernih komunikacijskih tehnologija: “forme komunikacije se približavaju, rušeći pravne razlike koje su nekad unosile privid reda u politiku slobode govora. Tokom većeg dela prošlog veka, društva su mogla da povuku liniju razdvajanja između štampanih medija, emitovanih medija i običajnog prava (common law). Nove tehnologije, međutim, te podele čine zastarelim” (Smolla, 1993: 322).

Da li news grupe smatrati izdavačima, distributerima ili zajedničkim nosiocima? Zajedničke nosioce u in-

17 Dostupno u elektronskoj formi na Computers and Academic Freedom Gopher, Electronic Foundation Gopher. Poslao Edward.Valauskas@ala.org.

18 Histerija zbog navodne poplave pornosa na Internetu možda je u Sjedinjenim Državama dostigla svoju apoteozu u naslovu koji je 9. januara 1995. objavio *New York Post*: “KOMPJUTERSKI MANIJACI VREBAJU VAŠE KLINCE: pedofili krstare info-drumom”, udvostručenom februarskim predlogom Zakona o komunikacijskoj pristojnosti iz 1995. u Senatu (S.314). Tim zakonskim aktom predlaže se stavljanje stvarne krivične odgovornosti na nosioce telekomunikacija (uključujući i tradicionalne telefonske mreže, provajdere Internet usluga, komercijalne onlajn servise kao što su America Online i CompuServe i nezavisni BBS-ovi) kadgod se njihove mreže koriste za prenos ma kog materijala koji se smatra nedoličnim ili uznemiravajućim. Da bi izbegli kazne, nosioci bi morali da ograniče aktivnosti svojih pretplatnika i cenzurišu sve javne i privatne komunikacije. Vidi: EFFector Online, 8:3 (20. mart 1995). URL: <http://www.eff.org>.

dustriji telekomunikacija, kao što su telefonske kompanije, regulišu federalni zakoni; njih u SAD pokrivaju odredbe Prvog amandmana o slobodi govora i otud se ne mogu smatrati odgovornim za sadržaj poruka koje prenose. Ili je pak za kompjuterske mreže potrebno definisati novi hibridni model? Kako regulisati jeres, insinuaciju i divlje i neverovatno brbljanje na kompjuterskim mrežama?

Definicije govora nisu išle u korak s tehničkim razvojem. Tehničke karakteristike medija – npr. manjak raznovrsnosti emitovanja – usko je povezan sa društvenim karakteristikama medija, recimo, važnošću televizije u formulisanju zakona i politika u našem svakodnevnom kulturnom životu. Može li se, međutim, u slučaju kompjuterskih mreža medij okarakterisati kao 'emitterski' medij?

Nedavna sudska odluka u SAD tretirala je operatera elektronskog informacionog sistema (EIS) pre kao distributera nego kao izdavača da bi odredila odgovornost za klevetu na državnom zakonskom nivou. Slučaj *Cubby, Inc. protiv Compuserve, Inc.* postavio je još jedan važan presedan odlukom da se operater sistema ili njegov vlasnik ne mogu osnovano smatrati odgovornim za sadržinu poruka koje prenose, s obzirom na sam obim i brzinu poruka na kompjuterizovanim bordovima (Cubby, 1991).

Kako se različiti i često sukobljeni nacionalni zakoni o slobodi govora mogu harmonizovati u globalnom kontekstu, kad tehnologija očito ne zna za fizičke granice? I opet smo suočeni s pravnom – i možda nerešivom – zagonetkom za koju nema lakog rešenja. Nije nezamislivo ni da bi sva globalna rešenja mogla mirisati na suptilne forme 'kulturnog imperijalizma', posebno imajući u vidu tekuća razmimoilaženja i napetosti oko različitih kulturnih moralnih standarda i sankcija.

Zabrana u slučaju Homolka je, na primer, pogodila nerv južno od granice: mnogi američki fundamentalisti Prvog amandmana ismevali su kanadsku medijsku zabranu i napadali drugačije kanadsko viđenje slobode govora. Kad je aprila 1994. godine u Kanadi bio zabranjen magazin *Wired* zbog teksta "Pol i Karla razbiše Mrežu", razjareni urednik Luj Roseto (Louis Rossetto) rekao je u izjavi za štampu da je "zabranjivanje publikacija ponašanje koje normalno vezujemo za diktature Trećeg sveta... ovo je zloslutni znak da kršenje ljudskih prava postaje kanadska po-

litika” (Hoffman, 1994). U istoj izjavi za štampu data je i potpuna lista elektronskih sajtova koje drži *Wired* – Infobot¹⁹, imejl server, Gopher i World Wide Web server – s različitim zabranjenim pojedinostima. Ono što Roseto, međutim, nije pomenuo, jeste da magazin nije bio zabranjen zbog članka koji pokazuje kako Kanadanin zaobilazili zabranu, već zbog članka u kome se govori o pojedinostima koje direktno krše Kovačevu odluku.

Američki stručnjak za ustavno pravo Lorens Trajb (Laurence Tribe) predlaže da se odredbe Prvog amandmana prošire na domen elektronskih medija uvođenjem dvadeset sedmog amandmana, koji bi glasio: “Ustavna zaštita sloboda govora, štampe, peticije i okupljanja, kao i njegova zaštita od nerazumnog posezanja i oduzimanja i lišavanja života, slobode ili imovine bez odgovarajućeg zakonskog procesa, smatraće se u celosti primenljivim bez obzira na tehnološki metod ili medij kojim je sadržaj informacije nastao, skladišten, izmenjen, prenet ili kontrolisan” (Tribe, 1991).

Zaključak: ovde bez zatvaranja

U ovom času suočeni smo s nekim uglavnom nerešenim ali fascinantnim problemima. Imamo jednu grlatu tehnologiju, Usenet, koja ne uvažava nikakva ograničenja i granice, ni fizičke ni mentalne; šaroliku zajednicu međunarodnih korisnika, od kojih se neki lako mogu anonimno sakriti iza debelog zaklona kanala; niz novoiskrslih i nebuloznih etičkih pitanja; najsvježiju supspecijalnost prava, sajber pravo, koje omeđava svoju teritoriju; brižne roditelje; moralne fundamentaliste i konzervativce; liberterske anarhiste koji upražnjavaju sodomiju (i to rastegljivom trakom, ni manje ni više!).

S obzirom na veliki obim materijala dostupnog na Usenet-u, kako definisati “pornografiju” ili “seksualno uznemiravanje”? Kako takvu “pornografiju” regulisati u globalnom kontekstu? Kako se mogu obezbediti akademska sloboda i sloboda govora ako univerzitetski administratori “cenzurišu” sumnjive news grupe?

U Severnoj Americi je poslednjih godina formirano nekoliko liberterskih grupa za odbranu i očuvanje onlajn prava. Među njima su najistaknutije: EFF

19 Automatski imejl risponder.

(Electronic Frontier Foundation), koja podržava pravnu i zakonsku akciju za zaštitu građanskih sloboda onlajn korisnika; CPSR (Computer Professionals for Social Responsibility), sa svojim brojnim aktivnostima za zaštitu privatnosti i građanskih sloboda; i Electronic Frontier Canada, osnovana da obezbedi da nove komunikacijske tehnologije budu zaštićene načelima oličenim u Kanadskoj povelji o pravima i slobodama.²⁰

Sve ove grupe slažu se u tome da se načela koja važe za zajedničkog nosioca moraju proširiti na domen novih komunikacijskih tehnologija. Nosioci mreža (poput telefonskog sistema, koji funkcioniše po načelima koja važe za zajedničke nosioce) bili bi kanali za distribuciju elektronskih transmisija, ali im ne bi bilo dozvoljeno da menjaju sadržinu poruke ni da prave diskriminaciju među porukama. Ova ograničenja zahtevala bi i zaštitu nosilaca od zakonske odgovornosti za klevetu, opscenost i plagijat. To bi obezbedilo nastavak slobodne i nesputane komunikacije koja je zaštitni znak Usenet-a i Interneta.

S engleskog prevela:

Vera Vukelić

²⁰ Za informacije o EFF-u, kontaktiraj info@eff.org, URL: <http://www.eff.org> ili Electronic Frontier Foundation, 1001 G St. NW, Suite 950 E, Washington, DC 20001, USA. Telefon > 1 415-322-3778; fax: 1 415-322-3798. EFC, efc@graceland.uwaterloo.ca, URL: <http://insight.mcmaster.ca/org/efc/efc.html> ili gopher://insight.mcmaster.ca/11/org/efc.

Stanton McCandish (mec@eff.org) objavljuje onlajn direktorijum "Outposts on the Electronic Frontier: International, National, Regional & Local Groups Supporting the Online Community" (Udaljene tačke na elektronskoj granici: međunarodne, nacionalne, regionalne i lokalne grupe koje podržavaju onlajn zajednicu) na sledećim sajtovima: FTP: [rtfm.mit.edu](ftp://rtfm.mit.edu) u fajlu [/pub/usenet/news.answers/net-community/orgs-list](ftp://pub.usenet/news.answers/net-community/orgs-list). E-mail: idi@rtfm.mit.edu na: mail.server@rtfm.mit.edu s porukom (u odvojenim redovima) 'help' i 'index'.

Postavljen je na različitim Usenet grupama, između ostalih: comp.org.eff.talk, alt.comp.acad-freedom.tak, alt.politics.dahighway, alt.internet.services, alt.culture.internet, alt.culture.usenet, alt.culture.internet.

LITERATURA

Aboba, Bernard, *The Online User's Encyclopedia: Bulletin Boards and Beyond*, Reading, MA, Addison-Wesley, 1993.

Aggerholm, Barbar, "UW to probe offensive images in computer network", *Kitchener Waterloo Record*, 20. juli 1993, str.1.

ALA (American Library Association), *Access to Electronic Information, Services, and Networks: An Interpretation of the Library Bill of Rights*, nacrt, Washington, D.C., American Library Association, 5. mart 1995.

Branscomb, Anne Wells, "Jurisdictional quandaries for global networks" u: Linda M. Harasim (ur.), *Global Networks: Computers and International Communication*, Cambridge, MA, MIT Press, 1993, str. 83-101.

Burnside, Scott and Cairns, Alan, "Cops seize Teale story at border", *Ottawa Sun*, 29. novembar 1993.

CAF (Computers and Academic Freedom), "Banned Computer Material 1992; Policy – Examples of the Best Policies; Computers and Academic Freedom Statement – Draft", arhiv dostupan na ftp eff. org ili preko Gophera.

Canadian Library Association, *Statement on Intellectual Freedom*, Ottawa, Canadian Library Association, 1985.

Clinton, President William J. and Gore, Vice-President Albert Jr, *Technology for America's Economic Growth: A New Direction to Build Economic Strength*, Washington, D.C., White House, 22. februar 1993.

Cubby, Inc. v. CompuServe, Inc., F.Supp. 135 (S.D.N.Y. 1991)

Darnton, Robert, *The Literary Underground of the Old Regime*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1982.

Davey, Frank, *Karla's Web: a Cultural Investigation of the Mahaffy-French Murders*, New York, Penguin, 1994.

De Grazia, Edward, *Girls Lean Back Everywhere: the Law of Obscenity and the Assault on Genius*, New York, Vintage Books, 1993.

De Lacey, Justine, "The sexy computer", *Atlantic Monthly*, juli 1987, str. 18-26.

Drake, William J., "Part IV: Outlook & Conclusions", str. 301-78, u: William J. Drake (ur.), *The New Infor-*

mation Infrastructure: Strategies for US Policy, New York, Twentieth Century Press, 1995.

Duncanson, John and Pron, Nick, "Computerized bulletin boards abuzz with Homolka trial details", *Toronto Star*, 31. juli 1993.

Furniss, Maureen, "Sex with a hard (disk) on: computer bulletin boards and pornography", *Wide Angle*, 15(2) 1993, str. 19-37.

Globe and Mail, "Public's right to know gains here, loses there", *Globe and Mail*, 2. decembar 1993.

Gooderham, Mary, "College drives sex titles off info highway", *Globe and Mail*, 5. februar 1994.

Greenberg, Allan and Hall, Ron, "What is Usenet?", *McGill University Computing Centre Newsletter*, maj-juni 1992, str. 2-7.

Hafner, Katie and Markoff, John, *Cyberpunk: Outlaws and Hackers on the Computer Frontier*, London, Fourth Estate, 1991.

Hauben, Ronda, "The development of the international computer network; from ARPANET to Usenet News (on the nourishment or impediment of the Net.Commonwealth)". rad izlagan na: International Association for Mass Communication Research Conference, "Europe in Turmoil: Communication and Democracy in Civil Society", Dublin, Ireland, 25-26. juna 1993. Kopija se može dobiti od autora.

Hoffman, Taara Eden, "Cyberspace cannot be censored: *Wired* responds to Canadian ban of its April issue", izjava za štampu *Wired*-a, 23. mart 1994.

Horton, Mark and Spafford, Gene, "Rules of Usenet Conduct". Deo iz serije dokumenata koje je prikupio i distribuirao 1992/93 Gene Spafford na news.announce.newusers.

Hunt, Lynn, "Introduction: obscenity and the origins of modernity, 1500-1800", u: *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity*, New York, Zone Books, 1993, str. 9-45.

Industry Canada, "The Canadian Information Highway: Building Canada's information and communications infrastructure", u: *Spectrum. Information Technologies and Telecommunications Sector*, Ottawa, Industry Canada, april 1994.

Industry Canada, *ISC News* elektronski dostupne. Naziv fajla: 02-26-95, debra.dgbt.doc.ca. File path: /pub/

isc/Industry.Canada.News.Releases/1995. Arhivirano u sredu 1. marta 1995, u 11:09:53 EST.

Jacqmotte, Benoit and Broadhurst, Michael, "Homolka newsgroup suspended", *McGill Tribune*, 16-22. novembar 1993, str. 8.

Keen, Ben, "Play it again, Sony: the double life of home video technology", *Science as Culture*, 1, 1987, str. 7-42.

Kendrick, Walter, *The Secret Museum: Pornography in Modern Culture*, New York, Vintage Books, 1987.

Lesser, Wendy, *Pictures at an Execution: an Inquiry into the Subject of Murder*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1994.

Levy, Stephen, *Hackers: Heroes of the Computer Revolution*, New York, Delta, 1994.

McLaughlin, Margaret L., Osborne, Kerry K. and Smith, Christine B., "Standards of Conduct on Usenet", u: Steven G. Jone (ur.), *Cybersociety: Computer-mediated Communication and Community*, Thousand Oaks, CA, Sage, 1995, str. 90-111.

Marvin, Carolyn, *When Old Technologies Were New: Thinking about Electric Communication in the Late Nineteenth Century*, New York, Oxford University Press, 1987.

Mercille, Raynald (pravni savetnik), "Memo to Ms. Frances Groen, Associate Director Public Service & Collections re: "Foreign press articles – Canadian Ban", 3. decembar 1993. Kopija se može dobiti od autora.

Micelli, Pat, "Censorship: it's OK to read about Homolka on computer, lawyers say", *McGill Daily*, 24. januar 1994, str. 3.

Moon, Peter, "Network sex: is increasingly explicit material on some computer bulletin boards free speech, or obscenity?", *Globe and Mail*, 20. juli 1992, str. 6.

Palley, Marcia, *Sex & Sensibility: Reflections on Forbidden Mirrors and the Will to Censor*, New York, Ecco Press, 1992.

Pearson, Ian, "Terminal sex", *Saturday Night*, februar 1993, str. 19-25.

R. v. Bernardo between Her Majesty the Queen, and Karla Bernardo also known as Karla Teale (1993). O.J. No. 2047. Action No. 125/93. Ontario Court of Justice

– General Division, St. Catharine's, Ontario, 5. juli 1993.

Raymond, Eric, *The New Hacker's Dictionary*, Cambridge, MA, MIT Press, 1991.

Reid, Brian, "Usenet readership summary report", Palo Alto, CA, Network Measurement Project at the DEC Western Research Laboratory (mart 1993).

Reid, Elizabeth M., "Eletropolis: communication and community on Internet relay Chat", Honours thesis, University of Melbourne, Department of History, 1991.

Rheingold, Howard, *Virtual Reality*, New York, Summit Books, 1991.

Rheingold, Howard, *The Virtual Community*, reading, MA, Addison-Wesley, 1993.

Ross, Abdreu, "Hacking away at the counterculture", u: *Strage Weather: Culture, Science and Technology in the Age of Limits*, New York, Verso, 1991, str. 75-100.

Sandfort, Sandy, "The intelligent island?", *Wired*, septembar-oktobar 1993, str. 52-5, 116.

Shapiro, Bernard, "Memorandum to executive heads of all colleges and universities", septembar 1992. Dostupan u elektronskoj formi na eff.org ili Gopher-u. Message 1992Oct20.181236.15507@eff.org, utorak 20. oktobar 1992.

Smolla, Rodney A., *Free Speech in an Open Society*, New York, Vintage Books, 1993.

Spigel, Lynn, *Make Room for TV: Television and the Family Ideal in Postwar America*, Chicago, University of Chicago Press, 1992.

Stephenson, Neal, "Smiley's people", *The New Republic*, 13. septembar 1993, str. 26.

Strossen, Nadine, *Defending Pornography: Free Speech, Sex, and the Fight for Women's Rights*, New York, Scribner, 1995.

Tribe, Laurence, "The constitution in cyberspace: law and liberty beyond the electronic frontier". Uvodni govor na prvoj američkoj konferenciji o kompjuterima, slobodi i privatnosti, april 1991.

Wicke, Jennifer, "Through a gate darkly: pornography's academic market", u: Pamela Church Gibson and Roma Gibson (ur.), *Dirty Looks: Women, Pornography, Power*, London, BFI Publishing, 1993, str. 62-80.